

Georg W. F. Hegel: Logikkens nærmere begreb og inddeling¹

af Georg Wilhelm Friedrich Hegel

Oversættelse ved Anna Cornelia Ploug

§ 79

[95] Det logiske har, hvad dets form angår, tre sider:ⁱ α) den abstrakte eller forstandige, β) den dialektiske eller negativt-fornuftige, γ) den spekulative eller positivt-fornuftige.

Disse tre sider udgør ikke tre dele af logikken, men er derimod momenter af ethvert logisk-reelt, det vil sige momenter af ethvert begreb eller ethvert sandt overhovedet. De kan alle sættes under det første moment, det forstandige, og derigennem isoleres fra hinanden, men så betragtes de ikke i deres sandhed. – Den angivelse, som er skabt her ud fra bestemmelserne af det logiske, såvel som inddelingen, er ligeledes kun anticiperet og historisk.ⁱⁱ

§ 80

α) Tænkning som forstand bliver stående ved den faste bestemthed og dennes forskellighed over for [96] andre; noget sådant indskrænket abstrakt gælder for den som noget for sig bestående og værende.

[147] Tilføjelse. Når der er tale om tænkning overhovedet eller nærmere om det at begribe, så plejer man ofte derved blot at have forstandens aktivitet for øje. Nu er tænkning rigtignok i første omgang forstandig tænkning, men den bliver ikke stående ved det, og begrebet er ikke blot og bar forstandsbestemmelse. – Forstandens aktivitet består overhovedet i at tildele

¹ Oversættelse af "Näherer Begriff und Einleitung der Logik", §§79-83 af encyklopædi-logikken (1830) med *Zusätze*, fra *Gesammelte Werke*, bind 20 (hovedteksten i paragrafferne) og 23.3 (tilføjelserne), Felix Meiner Verlag (Hamburg: 1992 og 2017). Sideangivelserne er altså til pagineringen som angivet i de respektive bind. Tak til Mette Blok, Esther Oluffa Pedersen og anonym fagfællebedømmer for kommentarer.

dens indhold almenhedens form, og godt nok er det gennem forstanden satte almene en abstrakt almenhed, der som sådan bliver fastholdt over for det særegne, men derigennem bliver dette almene på sin side samtidig også selv bestemt som særegent. Idet forstanden forholder sig adskillende og abstraherende til sine genstande, udgør den hermed selv modparten til den umiddelbare anskuelse og sansefølelse,ⁱⁱⁱ der som sådan udelukkende har med det konkrete at gøre og bliver stående ved dét.

De ofte gentagede beskyldninger, som plejer at blive gjort med hensyn til tænkning overhovedet, og som går på at tænkning skulle være hård og ensidig, og at den i sin yderste konsekvens fører til fordærlige og ødelæggende [148] resultater, forholder sig til denne modsætning af forstand og sansefølelse. Mod sådanne beskyldninger, for så vidt disse er berettigede ud fra deres indhold, er der først og fremmest at svare, at det ikke er tænkning overhovedet, eller mere præcist det fornuftige, der rammes derved, men derimod kun den forstandige tænkning. Men yderligere gælder det, at også den blot forstandige tænkning frem for alt må indrømmes sin ret og fortjeneste, hvilken slet og ret består i, at der på det teoretiske såvel som det praktiske område ikke bliver nogen fasthed eller bestemtthed uden forstand. Hvad erkendelsen angår, så begynder den først med at opfatte de forhåndenværende genstande i deres bestemte forskelle, og der skelnes således for eksempel ved naturbetragtning mellem stoffer, kræfter, arter osv., og disse bliver fikseret i deres isolering hver for sig. Tænkning går herved frem som forstand, og dens princip er identitet, den simple forbindelse til sig selv. Denne identitet er således også dét i erkendelsen, gennem hvilket fremgangen fra den ene bestemmelse til den næste betinges. Således er størrelse nemlig den bestemmelse i matematikken, hvormed den har gjort fremgang med sin udeladelse af alt andet. På samme måde sammenligner man i geometrien figurer med hinanden, idet man fremhæver det identiske derved. Også på andre erkendelsesområder, som for eksempel juraen, går man i første omgang frem via identitet. Idet der her sluttes fra én bestemmelse til en anden, så er denne slutten ikke andet end en fremgang i henhold til identitetsprincippet. – Ligesom forstanden ikke kan undværes hvad angår det teoretiske, er den uundværlig i det praktiske. Til at handle hører væsentligt at have karakter, og et menneske af karakter er et forstandigt menneske,^{iv} der som sådant holder sig bestemte mål for øje og forfølger disse med fasthed. Hvem der vil noget stort, må vide at begrænse sig, som Goethe siger. Hvem der derimod vil det hele, vil faktisk ingenting og driver det ikke til noget. Der gives [149] masser af interessante ting i verden; spansk poesi, kemi, politik, musik, det er alt sammen meget interessant, og man kan ikke tage dén det ilde op, som interesserer sig for det; men

for som et individ i en bestemt situation at bringe noget i stand, må man holde sig til noget bestemt og ikke lade sin kraft splintres ud til mange sider. På samme måde gælder det i ethvert erhverv om at det bliver udført med forstand. Dommeren, for eksempel, skal holde sig til loven og fælde sin dom i overensstemmelse med den og ikke lade sig afholde fra det på grund af hverken det ene eller det andet eller lade nogen undskyldninger gælde, og må gøre det uden at se sig til højre eller venstre. – Endvidere er overhovedet forstand tillige et væsentligt moment i dannelse. Et dannet menneske stiller sig ikke tilfreds med noget tåget og ubestemt, men tager derimod genstandene i deres faste bestemthed, hvorimod den udannede vakler usikkert hid og did; det koster ofte meget besvær at nå til forståelse^v med en sådan type om det som samtalen drejer sig om, og få vedkommende til at holde det bestemte punkt som det handler om, for øje.

Mens den tidligere drøftelse nu yderligere viste, at det logiske overhovedet ikke bare skal opfattes som en subjektiv aktivitet, men snarere i betydningen det almene slet og ret, og dermed samtidig det objektive, så kan dette også anvendes på forstanden, den første af det logiskes former. Forstanden er hermed at betragte som svarende til dét, som man kalder Guds godhed, for så vidt dette forstås som at de endelige ting er, at de har en beståen. Således erkender man for eksempel i naturen Guds godhed deri at de forskellige klasser og arter, såvel dyrenes som planternes, er forsynede med alt det, de behøver for at opretholde sig selv og trives. Ligeledes forholder det sig da også med mennesket, både individer og hele folkeslag, som på samme måde forefinder det, [150] deres fortsatte beståen og udvikling påkræver, dels som noget umiddelbart forhåndenværende (som for eksempel klima og landets beskaffenhed og produkter osv.), dels besidder det som anlæg, talent osv. Opfattet på en sådan måde viser forstanden sig nu i alle afkroge af genstandenes verden, og det er væsentligt for en genstands fuldkommenhed at forstandens princip kommer til sin ret i den. Således er for eksempel staten ufuldkommen, når der endnu ikke er sket en bestemt skelnen af stænder og erhverv, og når de begrebsligt forskellige politiske og administrative funktioner endnu ikke på samme måde har taget form af særegne organer, som det for eksempel er tilfældet i den udviklede animalske organisme med de forskellige funktioner såsom følelse, bevægelse, fordøjelse osv. – Af den hidtidige drøftelse kan vi nu desuden udlede, at også de områder og sfærer af udfoldelse, som i den vanlige forestilling synes at ligge fjernest fra forstanden, ikke desto mindre ikke må være den foruden, og at det i den udstrækning, det er tilfældet, må betragtes som en mangel. Dette gælder navnlig for kunsten, for religionen og for filosofien. Således viser forstanden sig for eksempel i kunsten deri, at de begrebsligt

forskellige former for skønhed fastholdes og opnår fremstilling i deres forskel. Det samme gælder da også for de enkelte kunstværker. Tilsvarende hører det til den dramatiske digtnings skønhed og fuldendelse, at de forskellige personers karakterer gennemføres i deres renhed og bestemthed, og ligeledes at de forskellige mål og interesser, som det handler om, bliver fremstillet klart og entydigt. – Hvad herefter angår det religiøse område, så består for eksempel fordelene ved græsk mytologi frem for den nordiske (bortset fra øvrige forskelligheder i indhold og [151] opfattelse) især i at de enkelte gudeskikkelser i førstnævnte er udformet i en plastisk bestemthed, hvorimod de i sidstnævnte flyder rundt mellem hinanden i en tåge af uklar ubestemthed. – Det behøver efter den hidtidige undersøgelse næppe nogen særegen omtale at til slut heller ikke filosofien formår at undvære forstanden. Til at filosofere hører frem for alt at enhver tanke bliver opfattet i sin fulde præcision, og at man ikke lader det blive ved det vage og ubestemte. – Desuden plejer det nu også at blive sagt, at forstanden ikke burde gå for vidt, hvilket indebærer dét rigtige, at det forstandige ganske vist ikke er det sidste, men tværtimod er endeligt og snarere af en sådan art, at det, når det er sat på spidsen, slår over i sin modsætning. Det er ungdommens facon at kaste sig rundt i abstraktioner, hvorimod det livserfarne menneske ikke indlader sig på det abstrakte enten-eller, men derimod holder sig til det konkrete.

§ 81

β) Det dialektiske moment er sådanne endelige bestemmelsers egen selvophævelse^{vi} og deres overgåen til deres modsætning.

1. Taget for sig, i afsondring fra forstanden, og i særdeleshed påvist i videnskabelige begreber, udgør det dialektiske skepticismen. Skepticisme indeholder den blotte negation som resultat af det dialektiske. 2. Dialektikken bliver normalt betragtet som en ydre kunst, som vilkårligt frembringer forvirring i bestemte begreber og et blot og bart skin af modsigelser ved dem, således at ikke bestemmelserne, men derimod dette skin er intetsigende, og det derimod snarere er det forstandige, der er det sande. Og ofte er dialektikken ikke andet end et hid og did-springende ræsonnements subjektive vippe-system, hvor ryggraden mangler, og nøgenheden tildækkes af dét skarpsind, der fremkalder et sådant ræsonnement. – I dens særlige bestemthed er dialektikken derimod den særegne og ægte natur, der hører til forstandsbestemmelserne, tingene og

det endelige overhovedet. Refleksionen er først og fremmest overskridelsen af den isolerede bestemthed og en forbindelse til den, hvorigennem denne bliver sat i forhold, men for øvrigt opretholdes i sin isolerede gyldighed. Dialektik er til gengæld denne immanente overskridelse, hvori forstandsbestemmelsernes ensidighed og indskrænkethed fremstiller sig som det, de er, nemlig som deres negation. Alt endeligt er dette at ophæve sig selv. Det dialektiske udgør altså den bevægende sjæl i al videnskabelig fremgang og er det princip, hvorigennem der alene kommer immanent sammenhæng og [97] nødvendighed i videnskabens indhold ligesom i det hele taget den ægte opløftelse over det endelige, og ikke den ydre, ligger i dette princip.^{vii}

[152] Tilføjelse 1. Det er af højeste vigtighed at opfatte og erkende det dialektiske behørigt. Det dialektiske er princippet for al bevægelse, alt liv og al virkelighedens virken^{viii} overhovedet. På samme måde er det også sjælen i al ægte videnskabelig erkendelse. I vores vanlige bevidsthed forekommer det kun rimeligt ikke at blive stående ved de abstrakte forstandsbestemmelser, som i mundheldet »lev og lad leve,« således at det ene gælder, men at det andet også gælder. Mere nøjagtigt er det at sige at det endelige ikke bare begrænses udefra; det ophæver derimod sig selv i kraft af sin egen natur og går af sig selv over i sin modpart. Derfor siger man for eksempel at mennesket er dødeligt, og betragter dermed det at dø som noget, der kun har sin grund i ydre omstændigheder. Ved denne måde at betragte tingene på, er det to særskilte egenskaber ved mennesket [153] at være levende og derudover at være dødelig. Men den sande opfattelse er den at livet som sådan bærer kimen til døden i sig, og at overhovedet det endelige i sig selv modsiger sig selv og derigennem ophæver sig selv. – Nu er dialektikken endvidere ikke at forveksle med den rene sofistik, hvis væsen netop består i at gøre ensidige og abstrakte bestemmelser gældende i deres isolering for sig, alt efter som noget sådant altid bringer individets til enhver tid tilfældige interesse og dets særegne situation med sig. Således er det for eksempel et væsentligt moment for handling, at jeg eksisterer og har midlerne til eksistens. – Men hvis jeg så fremhæver denne side, dette princip for min velfærd, for sig, og udleder følgen deraf at jeg har lov til at stjæle eller forråde mit fædreland, så er det sofisteri. – På samme måde er min subjektive frihed et væsentligt princip for min handlen i den betydning, at i hvad jeg gør, er jeg der med min indsigt og overbevisning. Men ræsonnerer jeg alene ud fra dette princip, så er dette ligeledes sofisteri, og dermed bliver alle sædelighedens grundsætninger kastet på møddingen. – Dialektikken

adskiller sig væsensmæssigt fra en sådan handlemåde, idet den netop går ud på at betragte tingene i og for sig, hvorved de ensidige forstandsbestemmers endelighed så viser sig. – I øvrigt er dialektikken ikke noget nyt inden for filosofien. Blandt de gamle bliver Platon kaldt for dialektikkens opfinder, og dette for så vidt med rette som det er med den platoniske filosofi at dialektikken forekommer for første gang i fri videnskabelig og dermed også objektiv form. Hos Sokrates har det dialektiske, i overensstemmelse med hans filosofers almene karakter, endnu en fremherskende subjektiv skikkelse, nemlig ironiens. Sokrates rettede først sin dialektik mod den almindelige bevidsthed overhovedet, og dernæst specifikt mod sofisterne. I sine samtaler plejede han så [154] at påtage sig det skin, at ville orientere sig nærmere om den sag, som der var tale om.^{ix} Han stillede i den forbindelse alle håndspørgsmål og førte således dem han talte med, frem til det modsatte af det der først havde virket rigtigt for dem. Når for eksempel sofisterne kaldte sig lærere, bragte Sokrates ved hjælp af en række af spørgsmål sofisten Protagoras til at måtte indrømme at al læring blot er generindring.^x – Igennem den dialektiske behandling viser Platon i sine strenge videnskabelige dialoger som sådan alle faste forstandsbestemmers endelighed. Således udleder han for eksempel i Parmenides Det Mange ud fra Det Ene og viser desuagtet hvordan Det Mange kun er dét at bestemme sig selv som Det Ene. Så storartet har Platon behandlet dialektikken. – I nyere tid har det især været Kant, der igen har bragt dialektikken i erindring og på ny har givet den værdighed; og han gjorde det vel at mærke gennem den allerede omtalte (§ 48) gennemførelse af de såkaldte fornuftsantinomier, som absolut ikke blot handler om en flakken hid og did mellem forskellige grunde og om en rent subjektiv handlemåde, men derimod snarere om at påvise hvordan enhver abstrakt forstandsbestemmelse, kun taget sådan som den giver sig selv, umiddelbart slår om i sin modsætning. – Hvor meget forstanden nu end plejer at puste sig op over for dialektikken, skal den dog alligevel på ingen måde betragtes som kun forhånden for den filosofiske bevidsthed; men det som det her handler om, findes snarere allerede i al øvrig bevidsthed og i den almene erfaring. Alt som omgiver os, kan betragtes som et eksempel på det dialektiske. Vi ved at alt endeligt, snarere end at være fast og endegyldigt, er foranderligt og forgængeligt, og dette er ikke andet end det endeliges dialektik, hvorigennem det endelige, som i sig [er] sit selvs andet, drives ud over [155] det som det umiddelbart er, og slår over i sin modsætning. Når det tidligere (§ 80) blev sagt, at forstanden skal betragtes som det, som forestillingen om Guds godhed indeholder, så skal det yderligere bemærkes at dialektikkens princip i den samme (objektive) betydning svarer til forestillingen om Guds magt. Vi siger at alle ting (dvs.

alt endeligt som sådant) stiller sig for retten, og anskuer hermed dialektikken som den almene, uimodståelige magt, for hvilken intet formår at opretholde sig, hvor sikkert og fast det end måtte synes. Med denne bestemmelse er det guddommelige væsens dybde og begrebet om Gud ganske vist ikke udtømte; men denne danner vel et væsentligt moment i al religiøs bevidsthed. – Yderligere gør dialektikken sig nu også gældende på samtlige af den naturlige og den åndelige verdens særegne områder og udformninger. Således for eksempel himmellegemernes bevægelse. En planet står nu på dette sted, men er i sig også dét at være et andet sted, og bringer igennem dét at den bevæger sig, sin andenværen til eksistens. På samme måde opfører de fysiske elementer sig dialektisk, og den meteorologiske proces er deres dialektiks fremtrædelse. Det er det samme princip som danner grundlaget for alle øvrige naturprocesser og igennem hvilket naturen samtidig bliver drevet ud over sig selv. Hvad angår dialektikkens forekomst i den åndelige verden og, nærmere betegnet, det retlige og sædelige område, behøver vi her kun at erindre om hvordan, som den almene erfaring viser os, en tilstand eller en handling i sit ekstrem plejer at slå over i sin modsætning; en dialektik som så også finder anerkendelse i mangfoldige ordsprog. Så hedder det fx: *summum jus summa injuria*,^{xi} hvormed det er udtalt, at den abstrakte ret sat på spidsen vil slå over i uret. Ligeledes er det i det politiske bekendt hvordan [156] ekstremerne anarki og despotisme gensidigt plejer at tilvejebringe hinanden. På området for det sædelige i dets individuelle form finder vi bevidstheden om dialektikken i de velkendte ordsprog: *hovmod står for fald*, man skal fare med lempe osv. Også følelsen, den kødelige såvel som den åndelige, har sin dialektik. Det er velkendt, hvordan smertens og fornøjelsens ekstremer går over i hinanden; at det fornøjelsesfulde hjerte lindrer sig i tårer, og det inderligste vemod plejer under nogle omstændigheder at melde sig i smil.

Tilføjelse 2. Skepticismen bør ikke blot betragtes som en tvivlslære, men er snarere simpelthen helt sikker på sin sag, dvs. på alt endeligheds intethed. Hvem der kun tvivler, nærer endnu håbet om at ens tvivl kan blive løst og at det ene eller det andet bestemte, som man svajer hid og did imellem, kan give sig som noget fast og ægte. Den egentlige skepticisme, derimod, er den fuldkomne fortvivlelse om alt det faste fra forstanden, og det deraf givne sindelag er urokelighed og det isigberoende. Dette er den høje, antikke skepticisme, som vi finder fremstillet hos Sextus Empiricus og som er blevet udviklet som supplement til stoikernes og epikuræernes dogmatiske systemer i den senere romertid. Denne høje antikke skepticisme er ikke at forveksle med den moderne, allerede tidligere (§ 39)^{xii} nævnte skepticisme, der dels gik forud for den kritiske filosofi, dels er opstået ud af denne, og som

blot består i at benægte sandhed og vished om det oversanselige, og til gengæld udpege det sanselige og det der er forhånden i umiddelbar sansefølelse, som dét vi har at holde os til.

Når i øvrigt skepticiseringen stadig nu til dags jævnligt betragtes som al positiv videns uimodståelige fjende overhovedet [157] og følgelig også filosofiens, for så vidt vi med denne har at gøre med positiv erkendelse, så er det tillige værd at bemærke at det faktisk kun er den endelige og abstrakt forstandige tænkning, som har noget at frygte fra skepticiseringen, og ikke selv formår at modstå den, hvorimod filosofien indeholder det skeptiske i sig som moment, nemlig som det dialektiske. Men dermed bliver filosofien ikke bare stående ved dialektikkens blot negative resultat, som det er tilfældet med skepticiseringen. Denne miskender sit resultat idet den fastholder det som blot, dvs. abstrakt, negation. Idet dialektikken har det negative som sit resultat, så er dette, netop som resultat, tillige det positive, for det indeholder det, hvorudfra det resulterer, som ophævet i sig og er ikke uden det resultat. Dette er imidlertid grundbestemmelsen for det logiskes tredje form, nemlig det spekulative eller positivt-fornuftige.

§ 82

γ) Det spekulative eller positivt-fornuftige opfatter enheden af bestemmelserne i deres modsætning, det affirmative, der er indeholdt i deres opløsning og overgåen.

1. Dialektikken har et positivt resultat, fordi den har et bestemt indhold, eller fordi dens resultat sandelig ikke er det tomme, abstrakte intet, men er negationen af visse bestemmelser, som netop er indeholdt i resultatet, eftersom det ikke er et umiddelbart intet, men et resultat.
2. Dette fornuftige er derfor, om end det er noget tænkt, også abstrakt, tillige noget konkret, eftersom det ikke er en simpel, formel enhed, men derimod en enhed af forskellige bestemmelser. Filosofien har altså helt og holdent ikke med rene abstraktioner eller formelle tanker at gøre, men derimod udelukkende med konkrete tanker.
3. Den rene forstandslogik er indeholdt i den spekulative logik og kan straks skabes ud af denne; til dette behøves der intet andet end at det dialektiske og fornuftige udelades; således bliver den til det, som den sædvanlige logik er, en historie om adskillige

indsamlede tankebestemmelser, som i deres endelighed gælder som noget uendeligt.

[158] Tilføjelse. Hvad angår dets indhold er det fornuftige så langt fra kun at være filosofiens ejendom, at det derimod må siges, at det er forhånden for alle mennesker, uagtet hvilket trin af dannelse og åndelig udvikling de end måtte befinde sig på, og det er i dén betydning man fra gamle tider med rette har beskrevet mennesket som et fornuftsvæsen. Den empirisk almindelige måde at vide af det fornuftige på, er først og fremmest [gennem] fordom og forudsætning, og, ifølge den tidligere drøftelse (§ 45), er det fornuftiges karakter overhovedet det, at være ubetinget og følgelig indeholde sin bestemthed i sig selv. I denne betydning kender mennesket frem for alt det fornuftige, for så vidt det kender til Gud og denne som selve det gennem sig selv bestemte. På samme måde er således en borgers viden om sit fædreland og dets love for så vidt en viden om det fornuftige, eftersom disse ting gælder for ham som noget ubetinget og alment, som han skal underkaste sig med sin individuelle vilje, og i den samme betydning er selv barnets viden og vilje fornuftig ved at det kender sin forældres vilje og vil denne.

Yderligere er nu det spekulative overhovedet ikke andet end det fornuftige (og faktisk det positivt-fornuftige), for så vidt det bliver tænkt. I det almindelige liv plejer udtrykket spekulation at blive brugt i en meget vag og tilmed underordnet betydning, således når der eksempelvis tales om ægteskabs- eller handelsspekulation, hvorunder man så [159] kun forstår, på den ene side, at det der umiddelbart er forhånden, bør overskrides og, på den anden side, at det der udgør indholdet af en sådan spekulation, først og fremmest er noget subjektivt, der dog ikke bør blive ved med at være det, men derimod bør realiseres eller oversættes til objektivitet.

Der gælder det samme om denne almindelige sprogbrug med hensyn til 'spekulation' som det, der tidligere blev bemærket om ideen, hvoraf så den yderligere bemærkning kan udledes, at mange af dem der regner sig selv til de dannede, udtrykkeligt taler om spekulation i betydningen af noget blot subjektivt, nemlig på den måde at man siger at en vis opfattelse af naturlige eller åndelige tilstande og forhold kan være meget god og rigtig rent spekulativt taget, men erfaringen bare ikke stemmer overens med den og noget sådan ikke kan lade sig gøre i virkeligheden. Imod dette er der at sige, at det spekulative i sin sande betydning hverken foreløbigt eller definitivt er noget blot subjektivt, men derimod udtrykkeligt enhver

af de modsætninger, som forstanden standser ved (altså både de subjektive og de objektive), indeholdt som ophævede i sig, og netop derved beviser det spekulative at det er konkret og totalitet. Derfor lader et spekulativt indhold sig heller ikke udtrykke i en ensidig sætning. Siger vi for eksempel at det absolutte er enheden af det subjektive og det objektive, så er dette ganske vist rigtigt nok, men imidlertid ensidigt, for så vidt det her kun er enheden der udtales, og den der bliver lagt vægt på, alt imens det subjektive og det objektive faktisk ikke kun er identiske, men også forskellige.

Det er også værd at nævne, at man her hvad angår betydningen af det spekulative skal forstå det samme som det man tidligere, navnlig i forbindelse med den religiøse bevidsthed og dennes indhold, plejede at betegne som det mystiske. [160] Når i vore dage talen falder på det mystiske, så gælder det i reglen som ensbetydende med det hemmelighedsfulde og ubegribelige, og hemmelighedskræmmeriet og ubegribeligheden bliver så, afhængigt af den enkeltes øvrige dannelse og tankemåde, af nogle betragtet som det egentlige og det virkelige, af andre som hørende til overtro og bedrag. Om dét er der først og fremmest at bemærke at det mystiske så sandelig er noget hemmelighedsfuldt, men kun for forstanden, og det simpelthen på grund af den selv, fordi forstandens princip er abstrakt identitet, mens det mystiske (som ensbetydende med det spekulative) er den konkrete enhed af de bestemmelser, som kun gælder som sande for forstanden i deres adskillelse og modsætning. Så når de som anerkender det mystiske som det virkelige, lader det blive ved det, så det simpelthen er noget hemmelighedsfuldt, så meddeles der dermed blot at tænkning for deres vedkommende ligeledes kun har betydning af abstrakt identitetsætten, og at man derfor for at nå sandheden, må give afkald på tænkningen eller, som man også plejer at sige, at man må tage fornuften til fange. Men nu er, som vi har set, abstrakt forstandig tænkning så lidt noget fast og sluttet, at den derimod viser sig som en bestandig ophævelse af sig selv og omslag i sin modsætning, hvorimod det fornuftige som sådant netop består i at indeholde modsætningerne i sig som ideelle momenter. Alt fornuftigt er følgelig at betegne som mystisk, hvormed man imidlertid kun har sagt så meget at det overgår forstanden, og på ingen måde at det skal betragtes som utilgængeligt og ubegribeligt for tænkningen.

§ 83

Logikken falder i tre dele: [98]

- I. I læren om væren.
- II. Læren om væsen.

III. Læren om begrebet og ideen.

Nemlig i læren om tanken:

I. I sin umiddelbarhed, – om begrebet i sig.

II. I sin refleksion og formidling, – om begrebets forsigværen og skin.

III. I sin tilbagevenden til sig selv-væren og sin udviklede ved sig-væren – om begrebet i og for sig.

[161] Tilføjelse. Den her anførte inddeling af logikken er, ligesom hele den hidtidige diskussion af tænkning, kun at betragte som en anticipation, og dens retfærdiggørelse eller bevis kan først følge af den gennemførte behandling af tænkningen selv; for det at bevise vil i filosofien sige [så meget som] at påvise, hvordan genstanden gør sig til det, den er, gennem og af sig selv. – Det forhold, som tankens eller den logiske ides her nævnte tre hovedtrin står over for hinanden i, skal så opfattes sådan, at begrebet er det sande og, mere præcist, er sandheden om væren og væsen, hvilke begge, når de fastholdes i deres isolering [hver] for sig, hermed tillige må betragtes som usande, – væren, fordi det først kun er det umiddelbare, og væsen, fordi denne først kun er det formidlede. I denne forbindelse kunne man nu stille spørgsmålet, hvorfor, når det forholder sig således, man begynder med det usande og ikke straks begynder med det sande. Hertil tjener som svar, at sandheden netop som sådan må godtgøre sig, og at denne godtgørelse inden for det logiske består i at begrebet viser sig som det gennem og med sig selv formidlede og hermed ligeledes som det ægte umiddelbare. Det omtalte forhold mellem den logiske ides tre trin viser sig i en mere konkret og real form på den måde at Gud, som er sandheden, kun erkendes af os i denne hans sandhed, dvs. som absolut ånd, for så vidt vi anerkender at den af ham skabte verden, naturen og den endelige ånd, er usand i sin forskel fra Gud.

Litteratur

- Cassin, Barbara; Emily Apter; Jacques Lezra; Michael Wood (udg.). Dictionary of Untranslatables. A Philosophical Lexicon. Princeton: Princeton University Press, 2014. <https://doi.org/10.1007/s12115-016-0080-y>
- Hegel, Georg W. F. Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse (1830). (Gesammelte Werke 20). Hamburg: Felix Meiner Verlag, 1992. <https://doi.org/10.28937/978-3-7873-3402-5>
- Hegel, Georg W. F. Vorlesungen über die Wissenschaft der Logik. (Gesammelte Werke 23.3). Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2017. <https://doi.org/10.28937/978-3-7873-3407-0>
- Hegel, Georg W. F. The Encyclopaedia Logic. Part I of the Encyclopaedia of philosophical sciences with the Zusätze, oversættelse af T. F. Geraets, W. A. Suchting og H. S. Harris. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, 1991. <https://doi.org/10.1017/s0263523200004845>
- Hegel, Georg W. F. Logique de Hegel, oversættelse ved A. Vera. Paris: Librairie philosophique de Ladrange, 1859.
- Suchting, W. A.: "Translating Hegel's Logic: Some Minority Comments on Terminology", i: Georg W. F. Hegel, The Encyclopaedia Logic. Part I of the Encyclopaedia of philosophical sciences with the Zusätze, oversættelse af T. F. Geraets, W. A. Suchting og H. S. Harris. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, 1991. <https://doi.org/10.1017/s0263523200004845>
- Walker, Nicholas: "Translating Kant and Hegel", i: J. P. Rowling & P Wilson (red.), The Routledge Handbook of Translation and Philosophy, London: Routledge, 2018. <https://doi.org/10.4324/9781315678481-23>

ⁱ "Das *Logische* hat der Form nach drei Seiten" gengives i den engelske oversættelse med "With regard to its form, the *logical* has three sides" og i den franske "L'idée logique offre, au point de vue de la forme, trois aspects".

ⁱⁱ 'historisk' skal forstås i betydningen 'opremsende'. Jeg lader det stå sådan, mens den engelske undlader ordet og i stedet skriver "descriptive anticipations", og den franske har "pour ainsi dire, historiquement" som for at bløde det op.

ⁱⁱⁱ *Empfindung* kan både kan gengives med 'følelse' og 'fornemmelse' på dansk og dækker over en emotionel tilstand såvel som en sanseoplevelse. Det tyske begrebspar *Empfindung/Gefühl* blev stort set brugt synonymt i 1700-tallet (Cassin 2014: 355), hvilket Kant ryddede op i med *Kritik der*

Urteilskraft (§3), hvor han lader dem betegne den objektive hhv. subjektive (rent vurderende og derfor korrelat-løse) del af forestillingsakten. Mens den engelske oversættelse springer mellem 'feeling' og 'sense-experience' (og Augusto Veras franske udgave helt udelader denne anmærkning), har jeg valgt at være konsekvent i brugen af 'sansfølelse' for at gøre meningen i teksten tydeligere end 'følelse' ville have gjort, men samtidig undgå at indføre et tungt begreb som 'erfaring', hvor bibeholdelsen af 'følelse' egentligt rækker.

^{iv} På dansk er der sådan set ikke nogen grund til at indføre en kønslig dimension som på engelsk: "a man of character" ("ein Mensch von Charakter ist ein verständiger Mensch").

^v Ty. *verständigen sich*. Så her har vi endnu en spillet på 'forstandstermen'. Kunne gengives med 'kommer overens', men 'nå til forståelse' er lidt tættere på, selvom det ikke når op på siden af den engelske 'come to an understanding'.

^{vi} 'Sichaufheben' er gengivet med 'selvophævelse', og andre steder 'aufheben' og 'aufzuheben' med 'ophæve' og substantiveret 'ophævelse'. Geraets et al. oversætter med 'self-sublation' og Vera skriver "Ces déterminations finies *se suppriment elles-mêmes*" (min kursivering). På engelsk har der da også været konsensus om oversættelsen af det berømte '*aufheben/Aufhebung*' siden J. H. Stirling i 1865 gjorde en undtagelse fra sin trang til at opfinde neologismer og i stedet valgte det gamle og for mange uforståelige ord 'sublation' (Walker 2018: 365). Oversætteren W. A. Suchting argumenterer dog for at 'suspension' er bedre (Suchting 1999: 35). På fransk har man brugt en lang række termer for at indfange dobbeltbetydningen af tilbagelæggelse og indoptagelse, blandt andet, som her, 'supprimer, suppression' (Jean Hyppolite 1939), og derudover kan nævnes 'surprimer' (Jean Wahl 1966), 'abolir, abolition', 'enlever' (André Doz 1976) samt det berømte 'relever' (Jacques Derrida 1972), og endelig bruger G. Jarczyk og P.-J. Labarrière 'sursommer' i deres oversættelse af *Phénoménologie des Geistes* fra 1993 (Cassin 2014: 71f). Det danske 'ophæve' ligger tættest på *aufheben* og den spekulative mening må man så lære sig efterhånden. Jeg har oversat 'Erhebung' med 'opløftelse', og altså skiftet verbalstammen ud (på trods af at forskellen mellem de to ligger i præfixet) for at markere det terminologiske skifte.

^{vii} Følgende sætning og især de indsatte kursiveringer er ikke lige til på dansk: "so wie in ihm überhaupt die *wahrhafte, nicht äußerliche* Erhebung über das Endliche liegt." Vera er som sædvanligt meget fri: "et qui l'élève, non *d'une manière apparente, mais réelle*, au-dessus du fini." og Geraets et al. har "just as all *genuine, nonexistential* elevation above the finite is to be found in this principle". (Bemærk at 'Erhebung' bliver til hhv. 'élèvement' og 'elevation').

^{viii} 'Wirklichkeit' gengives med 'in the actual world' i den engelske, hvilket svarer nogenlunde til den konventionelle engelske oversættelse af *Logikkens* kategori af samme navn som 'actuality'. På dansk kan vi jo bruge 'virkelighed', og får med 'virken' også den betydning af *virkeliggørelse* (aktualisering), som den engelske prøver at fremhæve.

^{ix} Der er en sproglig sammenhæng mellem den forudgående og den kommende sætning, der måske skal reflektere Sokrates' pædagogiske fremgangsmåde, nemlig *Schein* ('skin') og *erscheinen* ('havde virket rigtig for dem').

^x 'Erinnerung' gengives her med 'generindring', der er den konventionelle oversættelse af Platons begreb *ἀνάμνησις* ('anamnesis', engelsk: 'recollection'), som der her er tale om.

^{xi} Direkte oversat betyder ordsproget, at den højeste ret er den højeste uretfærdighed; det kan findes i Ciceros *Om pligterne* (I.33) og i Terents *Selvplageren* (IV, 5, v. 795). Tak til fagfællebedømmeren for denne henvisning.

^{xii} Hegel refererer her til Hume. I anmærkningen til §39, som er en del af det afsnit i første del af *Encyklopædi-logikken*, hvor Hegel behandler empirismen, fremfører han at den humane skeptisisme (som jo tages op af Kant) adskiller sig fra den antikke derved at de sanselige enkeltfænomener her gøres til udgangspunkt mens det almene drages i tvivl, hvorimod den *pyrrhoniske* skeptisisme netop (også) lader usikkerheden angå det sanselige.